PRAGMATICA. REPERE ISTORICE

NICOLETA POPA LUCACIU

Cuvinete-cheie: *lingvistică generală; pragmatică: teorii, concepte.*

Pragmatica a apărut ca o reacție la structuralism şi generativism. Acest punct de vedere este unanim acceptat în istoriile consacrate curentelor lingvistice[1]. De fapt, este vorba de recuperarea componentelor *parole* şi *performanță* din procesul comunicării interumane. Atât Ferdinand de Saussure, cât şi Noam Chomsky s-au referit la cele două componente, fără însă a sesiza importanța lor pragmatică. Pentru lingvistul genevez, doar *langue* făcea parte din studiul limbii, *parole* rămânând în afara domeniului lingvistic. „Există o interdependență între limbă şi vorbire; – spune el – limba este totodată instrumentul şi produsul vorbirii. Dar asta nu le împiedică să fie două lucruri absolut distincte. […].

Aceasta este prima bifurcație pe care o întâlnim de îndată ce încercăm să facem teoria limbajului. Trebuie să alegem între două căi pe care este cu neputință să le urmăm în acelaşi timp; ele trebuie urmate separat.

La nevoie, putem păstra normele de lingvistică pentru fiecare dintre aceste două discipline şi putem vorbi despre o lingvistică a vorbirii. Dar nu va trebui să o confundăm cu lingvistica propriu-zisă, aceea al cărei unic obiect este limba“[2].

Un „binom“ aproximativ asemănător întâlnim la Noam Chomsky, când este vorba de *competență* şi *performanță*. Lingvistul american introduce aceste concepte în lucrarea sa, din 1965, *Aspects of the Theory of Syntax*.

„Teoria lingvistică – spune el – se ocupă în primul rând de vorbitorul-ascultătorul ideal dintr-o comunitate lingvistică complet

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

omogenă, care cunoaşte la perfecţie limba sa şi nu este influenţat de condiţii gramatical irelevante ca: limitarea memoriei, stare de distracţie, deplasarea atenţiei şi intereselor, sau greşelile (aleatoare sau caracteristice) în aplicarea cunoştinţelor sale de limbă la vorbirea sau audierea concretă. Această poziţie, mi se pare, a aparţinut întemeietorilor lingvisticii generale moderne şi nu a apărut niciun motiv raţional pentru a o modifica. […]. (p. 4).

Deci, facem o distincţie fundamentală între *competenţă* (cunoaşterea limbii de către vorbitor-ascultător) şi *funcţionare* (folosirea reală a limbii în situaţii concrete. Numai din punctul de vedere al idealizării […], funcţionarea este o reflectare directă a competenţei. De fapt este clar că funcţionarea nu poate reflecta direct competenţa. O înregistrare a vorbirii naturale va arăta numeroase porniri greşite, devieri de la reguli, schimbări ale planului în cursul vorbirii etc. […]. Deci, în sensul tehnic al cuvântului, teoria lingvistică este mentalistă deoarece ea se ocupă de descoperirea realităţii mentale care stă la baza comportării reale. Observarea folosirii limbajului sau răspunsurile ipotetice, obiceiurile ş.a.m.d. pot pune în evidenţă natura acestei realităţi ..., dar desigur nu pot constituit subiectul real al lingvisticii, dacă aceasta este o disciplină serioasă.

[…] Distincţia pe care o fac aici este legată de cea de *langue-parole* a lui Saussure; este necesară respingerea concepţiei acestuia despre *langue* ca un simplu inventar sistematic de unităţi, şi de preferat întoarcerea la concepţia Humboldtiană despre competenţa de bază ca un sistem de procese generative.

Gramatica unei limbi intenţionează să fie o descriere a competenţei intrinseci a unui vorbitor-ascultător ideal (p. 5)[3].

De la prima vedere cele două dihotomii prezintă o reală suprapunere, între ele existând totuşi câteva deosebiri de substanţă. Astfel, în timp ce Saussure înţelege conceptul de *limbă* (*langue*) ca un tezaur colectiv, Chomsky restrânge *competenţa* la individ, la fiecare vorbitor nativ al unei limbi. Mai mult, lingvistul american consideră *competenţa* ca un dat înnăscut şi ca o sursă a creativităţii lingvistice, pe când, după cum am constatat, la lingvistul francez *limba* este mai mult un inventar de unităţi sau, cum spune el, „Limba este un tot în

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

sine şi un principiu de clasificare“, ea fiind, în acelaşi timp, „un lucru dobândit şi convenţional“[4].

Conceptul chomskyan de performanţă are deci în vedere uzul limbii, adică raportul dintre vorbitor-ascultător, dar nu unul marcat de complexitatea situaţiilor de comunicare, ci unul ideal, plasat într-o comunitate lingvistică omogenă. În opinia lui Chomsky, teoria performanţei nu se poate baza decât pe tezele gramaticii generative.

Cu toate acestea, studiul performanţei a ajuns să determine şi alte abordări, cum sunt cele sociolingvistice, psiholingvistice şi, foarte accentuat în ultima vreme, pragmatice.

În general, se admite că „punctul de plecare al pragmaticii poate fi situat în lucrările filozofilor limbajului şi, mai precis, în cele două serii de conferinţe susţinute la Universitatea Harvard (William James Lectures), în 1955, de către John Austin, prilej cu care filozoful englez introduce noţiunea fundamentală a *actului de limbaj*, în sensul relevării „faptelor lingvistice specializate în indicarea actelor de limbaj“[5].

Este vorba, cu alte cuvinte, de a înţelege modul în care a fost „gândit“ actul de limbaj de către locutor în funcţie de reacţia (feedbackul) alocutorului şi de condiţiile specifice, extralingvistice, ale comunicării. Într-o formulă mai concisă, se studiază felul în care *enunţarea* a devenit *enunţ*.

Teoria lui J.L. Austin despre actele de limbaj s-a născut în contextul aşa-numitei *filozofii analitice*, care urmează şi dezvoltă mai ales tezele lui Ludwig Wittgenstein din *Tractatus logico-philosophicus* (lucrare tradusă şi în română în 1991). Acesta, austriac de origine, emigrează în Anglia în 1929 şi predă filozofia la Universitatea din Cambridge, până la moartea sa în 1951. Cu toate acestea, sistemul său filozofic a fost analizat şi dezvoltat în cadrul *Şcolii de la Oxford*. Reprezentantul cel mai de seamă al acestei *Şcoli* a fost J.L. Austin, care şi-a expus concepţia despre actele de limbaj în lucrarea de referinţă *How to Do Things with Words*, Oxford, 1962[6].

Concepţia lui J.L. Austin a fost dezvoltată de lingvistul american J.R. Searle în contextul discuţiilor despre entităţile lingvistice care exprimă acte ilocutorii. S-au conturat, în acest sens, două orientări: una *ascriptivistă*, reprezentată de Austin şi adepţii lui, şi o alta

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

descriptivistă, susținută de J.R. Searle. În esență, ascriptiviștii plasează dimensiunea ilocutorie a enunțului atât la nivelul lexicului (mai ales al termenilor evaluativi de felul lui *drept, bun, liber* etc.), cât şi la nivelul frazelor. La polul opus, J.R. Searle consideră că cuvintele în sine nu au valoare ilocutoarie, ele nefiind decât o descriere a obiectului. Ca atare, actul ilocutoriu nu se regăseşte decât în cadrul unui enunț complet. Teoria sa se va dezvolta în două direcții: cea a condițiilor de reuşită a actului de limbaj şi cea a taxomoniei actelor de limbaj[7].

Ipoteza de la care porneşte Searle este aceea a actului de vorbire realizat prin adoptarea unei forme de comportament dirijată de anumite reguli. Actul de limbaj este realizat prin enunțarea unei fraze, dar sensul acesteia nu este întotdeauna univoc, în sensul că un locutor „poate să vrea să spună mai mult decât spune în mod efectiv". În acest sens, contextul va fi cel care va clarifica, cum spune Searle, „forța ilocuționară a unui enunț": „Când spunem că sensul variază de la o ocurență a frazei la alta, ceea ce vrem să spunem în realitate este că înțelegerea sensului său se modifică sau că sensul frazei se aplică diferit de la un context de enunțare la altul"[8].

Un moment semnificativ în evoluția pragmaticii îl reprezintă teoriile elaborate de H.P. Grice, între care cele mai importante sunt *principiul de cooperare* şi, derivând din el, noțiunea de *implicatură*.

În esență, principiul de cooperare presupune ca în situația de conversație intenția locutorului trebuie să corespundă cu aşteptările alocutorului: „Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged"[9].

Noțiunea de *implicatură* vizează consecințe ale *faptului* că un locutor a enunțat o frază, fără însă ca acele consecințe să se lase deduse din fraza însăşi. Este vorba deci de o activitate conversațională care propune schimbul de informații. După Grice, limbajul, „limitat la conținutul său explicit", nu poate fi informativ. Această calitate survine doar atunci când locutorii prezintă dorința de a informa sau de a fi informați, adică atunci când se supun principiului de cooperare. Există deci anumite exigențe ale schimbului de informații, pe care Grice le numeşte *maxime conversaționale* şi ele sunt

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

douăsprezece la număr, între care maxima de *sinceritate*, maxima de *cantitate*, cea de *calitate*, de *relație* etc. În acest context, Grice introduce noțiunea de *implicatură* şi vorbeşte despre *implicaturile conversaționale*, prin care defineşte „propozițiile care se cer a fi adevărate pentru ca maximele să fie respectate […]“[10].

Pe lângă *implicaturile conversaționale*, Grice mai distinge şi *implicaturi convenționale*, „înțelegând prin acestea nuanțele de sens imposibil de tradus în termenii logicii clasice (adevărat sau fals), în ciuda faptului că interpretarea lor se raportează la cuvinte: faptul, de pildă, că o frază de tipul *X şi chiar Y* îl prezintă pe Y ca fiind mai surprinzător decât X, sau că *X dar Y* introduce un fel de opoziție între *X şi Y*“[11].

Direcția *cognitivă* din lingvistică a deschis noi orizonturi şi în cercetarea pragmatică. Cronologic, lingvistica cognitivă a apărut în contextul dezbaterilor privind „motivația sintaxei“, problemă care-şi are începuturile în concepția lui W. von Humboldt referitoare la relația dintre gândire şi expresia ei gramaticală, concepție expusă în *Über das Entstehen der grammatischen Formen, und ihren Einfluss auf die Ideenentwicklung*, 1822.

În epoca modernă, problema motivației sintaxei reapare în disputa dintre gramaticienii generativişti şi cei „cognitivişti“. Primii identifică o seamă de *universalii formale* care-şi au sediul într-o aptitudine identică la toți oamenii, „care de altfel nu poate fi identificată“. De aici s-a dedus că sintaxa este arbitrară în raport cu gândirea.

Opusul acestei teorii îl reprezintă concepția *cognitivă*, care neagă existența unei aptitudini specifice în ce priveşte limbajul (o *competență*, în termenii chomskyeni) şi leagă limbajul de gândirea umană, situându-se astfel în continuarea tradiției humboldtiene.

Cognitiviştii susțin deci drumul invers, de la structurile limbii la cele ale gândirii, cele mai specifice structuri de limbă regăsindu-se în categoriile şi regulile sintaxei. Rezerva lui Oswald Ducrot vizează faptul că lingviştii cognitivişti „se lovesc de aceeaşi dificultate fundamentală ca şi gramaticienii de la începutul secolului [al XIX-lea] […], care propuneau să se meargă de la gândire la limbă. Cum să se asigure însă că conținuturile, denumite altădată „noționale“ şi

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

acum „cognitive“, care trebuie să dea seamă de organizarea gramaticală, nu sunt deja informate de limbă, de vreme ce prin ea sunt în genere descrise? De unde obligația de a defini, cu riscul circularității, o descriere nelingvistică a ceea ce se consideră că reflectă limba“[12].

Perspectiva adoptată însă în lingvistica cognitivă nu orientează cercetarea actului lingvistic în sensul descris de Ducrot, ci spre ceea ce implică practic structura sintactică a frazei, invocând şi tipurile de prelucrare pe care le implică o atare abordare. Este o clară schimbare de perspectivă teoretică, în cadrul căreia accentual se va pune pe relevarea *constrângerilor cognitive ale prelucrării*.

Momentul semnificativ al noii orientări îl constituie articolul lui T.V. Bevel, *The cognitive basis for linguistic structures*, publicat în J.R. Hayes (ed.), *Cognition and the Development of Language*, New York, 1970. El propune „studierea „strategiilor perceptive“ prin intermediul cărora auditoriul culege şi utilizează indicii grație cărora poate determina relațiile dintre elementele frazei. Sursa structurilor lingvistice s-ar situa astfel la nivelul constrângerilor legate de procedurile cognitive“[13].

Dintre teoriile cognitive, cea care s-a dezvoltat mai pregnant este *teoria pertinenței* elaborată de D. Sperber şi D. Wilson. Ea a fost expusă în lucrarea de referință, elaborată de cei doi lingvişti americani: *Relevance. Communication and Cognition*, Oxford, Blackweil, 1986.

Principiul de bază al teoriei este *principiul pertinenței*, pe care Sperber şi Wilson îl sintetizează în următoarea aserțiune: „Orice act de comunicare ostensivă comunică prezumția propriei sale pertinențe optimale“. *Pertinența* este determinată de doi factori principali: *efortul cognitiv* şi *efortul contextual*, ceea ce înseamnă că:

„(a) Într-o situație dată, cu cât un enunț produce mai multe efecte contextuale, cu atât este mai pertinent“. *Efortul cognitiv* vizează natura stimulului ce trebuie prelucrat: lungimea enunțului, structura sintactică, condițiile accesului lexical.

„(b) Într-o situație dată, cu cât un enunț pretinde mai puține eforturi de prelucrare, cu atât este mai pertinent“. Este vorba despre efectele contextuale ce derivă din interpretarea enunțului într-un context dat.

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

În general, teoria pertinenței poate fi subsumată unor teze, precum:

(i) *Comunicarea verbală* este în relație nu numai cu *codul*, ci şi cu *inferența*.

(ii) *Prelucrarea enunțurilor* implică două feluri de procese mentale: unul legat de *reprezentare*, determinant în formarea ipotezelor, altul relaționat cu procesele de natură *computațională*, care sunt, de fapt, calcule inferențiale.

(iii) *Interpretarea pragmatică a enunțurilor*, procedeu care vizează forma propozițională a enunțului, adică *implicitările* şi *explicitările* sale.

(iv) *Intrebuințarea enunțului*, care poate fi *descriptivă*, prin legarea formei propoziționale, a enunțului de „forma" gândului locutorului, şi *interpretativă*, în sensul că forma propozițională a enunțului reprezintă o interpretare a gândului locutorului"[14].

Criticile aduse acestei teorii au fost sintetizate, între alții, de Oswald Ducrot, el relevând, între altele, „caracterul vag, în ciuda aparenței lor cantitative, al noțiunilor de cost şi efect negativ". De asemenea, redarea ipotezelor sub forma unor *propoziții*, „în sens logic", care pot fi adevărate sau false, „câtă vreme mulți lingvişti încearcă eliminarea acestei dicotomii din cadrul descrierii semantice". Pe de altă parte, „utilizarea aceleiaşi idei de pertinență pentru a explica determinarea contextului în care are loc interpretarea şi modul în care interpretarea se constituie în acest context" nu poate evita un demers circular, această dificultate fiind, de altfel, „esențială noțiunii înseşi de situație, dat fiind că aceasta acționează asupra sensului enunțului şi este concomitent proiectată de el"[15].

Din datele de până aici se poate observa o preponderență a teoriilor pragmatice în spațiul anglo-american. „Dacă pragmatica s-a dezvoltat în special în Statele Unite şi în Anglia, – se precizează în Moeschler/Reboul – aceasta se datorează mai întâi importanței curentelor analitice în filozofie, dar şi opțiunilor radicale ale teoriei lingvistice de vreo treizeci de ani încoace, sub influența lui Chomsky." Este evident, în acest sens, că unele aspecte fundamentale ale pragmaticii, cum este teoria *implicaturilor* sau *implicitărilor*, au fost preluate din filozofia limbajului. Totuşi, pe plan strict

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

lingvistic, „interesul pe care l-au arătat lingviştii pentru aspectele pragmatice ale limbajului ține în principal de o reacție față de tezele radicale ale lui Chomsky […]“[16].

Dacă lăsăm la o parte numeroasele abordări repetitive, putem afirma că lingvistica europeană a dat domeniului pragmaticii cel puțin două personalități cu contribuții remarcabile la dezvoltarea acestuia. Este vorba despre Émile Benveniste şi Oswald Ducrot.

Émile Benveniste, în *Problèmes de linguistique générale*, Gallimard, Paris, 1966, apoi în vol. al II-lea, apărut tot la Gallimard, în 1974 (v. şi versiunea românească datorată Luciei Magdalena Dumitru, Editura Teora, 2000, 2 vol.), a scos pragmatica din domeniul performanței, susținând că ea aparține competenței, întrucât aspectele pragmatice sunt codificate în limbă, în sensul că limba conține instrucțiuni în ce priveşte posibilele ei utilizări. Este ceea ce astăzi se cunoaşte ca teoria *pragmaticii integrate*[17].

Referindu-se la utilizarea propriu-zisă a limbii, lingvistul francez susține existența, aici, a unui „mecanism total şi constant“ care afectează întreaga limbă. „Dificultatea – admite el – este de a sesiza acest fenomen important, atât de frecvent încât pare să se confunde cu limba însăşi, atât de necesar încât se poate sustrage atenției“[18]. Această stare de lucruri face ca *enunțarea* să reprezinte, de fapt, o „punere în funcțiune a limbii printr-un act individual de utilizare“. Dar Émile Benveniste precizează imediat şi condiția specifică a enunțării, care „reprezintă actul însuşi de producere a unui enunț, nu textul enunțului […]. Acest act este opera locutorului care mobilizează limba pentru sine, Relația locutorului cu limba determină caracteristicile lingvistice ale enunțării. Trebuie privită ca operă a locutorului, care se foloseşte de limbă, şi din perspectiva caracteristicilor lingvistice care marchează această relație“[19].

În afara delimitărilor teoretice, el are contribuții importante în studierea *deixis*-ului, a exprimării subiectivității prin limbă, a indicării coerenței temporale în enunț. A introdus, de asemenea, noțiunea de „delocutivitate“, dezvoltată ulterior de J. C. Anscombre, în studiul *Délocutivité généralisée, délocutivité benvenistienne et performativité*, „Langue française“, 1979, nr.42, p. 69–84[20].

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

O diversitate deosebită cunosc cercetările lui Oswald Ducrot. Între ele, conceptul de *instrucțiune,* prin care se redă semnificația frazelor, pe baza instrucțiunilor atașate cuvintelor limbii sau, cum le spune Ducrot, „mots du discours". Fenomenul este sesizat mai cu seamă în cazul conectorilor (conjuncții, locuțiuni, adverbe fără semnificație referențială).

Între diferitele teorii elaborate în epocă, cele lineare şi cognitiviste, Ducrot şi Anscombre s-au ilustrat prin aşa-numita „teorie în Y" care se bazează pe *informațiile lingvistice* şi pe *informațiile extralingvistice*, regăsibile în *frază*. Aceasta, în urma interpretărilor lingvistice furnizează *semnificația*. Astfel, semnificația frazei, îmbinată cu informațiile extralingvistice, produce *sensul enunțului*. După O. Ducrot, obiectul pragmaticii integrate este *semnificația frazei*.

Pragmatica integrată s-a dezvoltat în Franța şi, cum am arătat, îşi are originea în studiile lui Ducrot şi Anscombre. Ea a apărut în paralel cu tradiția inaugurată de Grice, care, după cum am văzut, postula folosirea limbajului în comunicare şi discurs ca fiind determinat de anumite principii generale care generează inferențele pragmatice. Pragmatica integrată este datoare structuralismului european prin faptul că „vede în aspectele vericondiționale ale enunțurilor consecințe ale proprietăților argumentative înscrise în structura limbii"[21].

Un aport notabil a adus O. Ducrot în ce priveşte *teoria conectorilor* (logici şi neologici). În această privință, concepția sa este *nonformalistă* şi *nonreducționistă*. El contestă faptul că operatorii şi conectorii din limbile naturale ar poseda semnificație logică. De aici decurge şi combaterea ideii reducționiste, după care întrebuințările nonlogice ale conectorilor prezintă acest aspect doar în aparență, căci, în realitate, enunțurile sunt reducții ale unor relații logice mai complexe. În acest sens, el realizează o analiză în profunzime a conectorilor *dacă* şi *şi*.

În efortul său de a argumenta în favorarea unei concepții noninferențiale relative la pragmatica integrată, O. Ducrot a elaborat o serie de *legi ale discursului*, pornind de la înțelegerea enunțului ca pe un proces în două etape: una aparținând *componentei lingvistice*, cealaltă *componentei retorice*. În cartea sa *Dire et ne pas dire.*

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

Principe de sémantique linguistique, Hermann, Paris, 1972, p. 132–137, Ducrot dă câteva exemple de legi ale discursului, cum ar fi *legea informativității, legea exhaustivității* şi *legea litotei*, la care putem adăuga şi legea insuficienței, legea economiei şi legi asociate negației[22].

Prodigioasa activitate a lui O. Ducrot în domeniul pragmaticii include şi *teoria presupoziției*. În esență, „presupoziția nu este nici o condiție de întrebuințare a unui enunț şi nici o o condiție de conținut, ci o condiție asupra cadrului care este impus discursului". Ca atare, orice act ilocuționar „presupune realizarea unui *act de presupoziție*, a cărui funcție este de a fixa cadrul ulterior al discursului"[23].

Acestei teorii i se adaugă, tot ca o componentă a pragmaticii integrate, *teoria argumentației*, constituită în continuarea viziunii structuraliste a lingvistului francez, dar şi a colaboratorului său apropiat Jean-Claude Anscombre. Cei doi inversează, întru-un fel, raportul dintre *valoarea referențială* şi *valoarea argumentativă*, susținând, în opoziție cu teoriile logiciste, că, din punct de vedere semantic, valoarea referențială a enunțurilor nu este primară, ci secundară. Primare şi înscrise în structura limbii sunt valorile argumentative, considerate, de obicei, ca ținând de discurs sau de contextul său pragmatic. De aici rezultă că „faptele semantice primare nu privesc valoarea de adevăr a enunțurilor, ci valoarea argumentativă a frazelor, şi că este posibilă descrierea valorilor de adevăr ale enunțurilor ca derivând, din punct de vedere pragmatic, din valorile argumentative"[24].

Un interes deosebit a suscitat şi *teoria polifonică*, pe care Ducrot a elaborat-o pe la sfârşitul anilor '70 şi începutul anilor '80. La baza ei stau conceptele de *frază*, *enunț* şi *enunțare*. După Ducrot, *fraza* este o „entitate abstractă" ce include un ansamblu de cuvinte combinate după reguli sintactice. *Enunțul* reprezintă enunțarea particulară a frazei sau, cu alte cuvinte, „*Enunțarea* […] este *evenimentul istoric constituit de apariția enunțului*" aşa încât se poate spune că „*sensul enunțului* este *reprezentarea propriei sale enunțări*"[25]. Ducrot va vorbi mereu despre *semnificația frazei* şi despre *sensul enunțului*, căruia îi atribuie o *autonomie relativă,* ce depinde de doi factori: *coeziunea* şi *independența*.

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

Caracterul *polifonic* al enunțului derivă din multiplicitatea „subiecților" care participă la elaborarea lui. Există astfel *subiectul vorbitor*, care este un individ din lumea reală, şi *locutorul* şi *enunțiatorii*, care sunt entități „teoretice", şi nu ființe „în carne şi oase". *Locutorul* este responsabil de *enunțare*, lui corespunzându-i *alocutorul*, adică cel căruia îi este adresată enunțarea. În enunțare se produc anumite acte ilocuționare, de care este responsabil *enunțiatorul*, în cuplu cu *destinatarul*, căruia îi sunt adresate actele ilocuționare. Atât *enunțiatorul*, cât şi *destinatarul* sunt „entități teoretice". Această pluralitate de voci constituie *polifonia* enunțului.

Toată această structură discursivă este aplicată de Ducrot la anumite fenomene lingvistice sau pragmatice precum negația, ironia sau discursul raportat[26].

Chiar dacă nu a produs o teorie specifică sau concepte definitorii, contribuția lui Jacques Moeschler în diferite zone ale pragmaticii sunt semnificative şi de neocolit. Vom releva, în primul rând, dezvoltările pe care le-a dat *teoriei presupoziției* elaborate de O. Ducrot (v. *supra*), în special în lucrarea *Ordres et raisons de langue*, Seuil Paris, 1982, unde realizează o analiză a respingerilor presupoziționale.

De asemenea, s-a pronunțat în domeniul *teoriei argumentației*, în lucrări precum *Argumentation et conversation. Élements pour une analise pragmatique du discours*, Hatier, Paris, 1985, sau *Modélisation du dialogue. Représentation de l'inférence argumentative*, Hermès, Paris, 1989. În acest sens, a avut în vedere mai cu seamă *regulile de înlănțuire*. Nu mai puțin importante sunt şi analizele asupra conectorilor, în special asupra celor *nelogici* (*dar, şi, deci* etc.)[27].

Lingvistica românească s-a conectat destul de prompt la noua direcție de cercetare. Ne referim, în primul rând, la cartea Sandei Golopența, *Les Voises de la pragmatiqur*, Saratoga, 1988. Ceva mai târziu, în 1993, apare contribuția Mariei Manoliu Manea, *Gramatică, pragmasemantică şi discurs*, la Editura Litera. Vom remarca, de asemenea, lucrarea Alexandrei Cornilescu şi a lui Dumitru Chițoran, *The Theory of Speech Acts*, Editura Fundației „Chemarea", Iaşi, 1994.

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

Putem afirma că, în momentul de față, atât pragmatica teoretică, cât şi cea aplicată sunt ilustrate într-o suită de cărți ale Lilianei Ionescu-Ruxăndoiu, dintre care amintim *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, Editura ALL Educațional, Bucureşti, 2003; *Narațiune şi dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1991 şi *Conversația: structuri şi strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, Editura ALL, Bucureşti, 1995 (o a doua ediție, revăzută, în 1999).

În ce priveşte lucrările dedicate conectorilor pragmatici, ies în relief studiile Rodicăi Zafiu, ultimul parcurs de noi, *Conectorii disjunctivi din perspectivă semantico-pragmatică, ipostaze asupra proceselor de gramaticalizare,* LR, 2012, nr.3, p. 471–428, fiind un adevărat model de metodologie a unei analize din perspectiva pragmaticii lingvistice. Lucrări importante, de sinteză şi aplicative, a realizat Ariadna Ştefănescu, *Aspecte pragmatice*, EUB, 2007, şi *Conectorii pragmatici*, EUB, 2007.

Un loc important, în efortul de sincronizare cu cercetările de pragmatică, l-au constituit traducerile, dintre care se datorează *Dicționarul enciclopedic de pragmatică* elaborat de Jacques Moeschler şi Anne Reboul (v. *supra*). Există şi o traducere a lucrării clasice a lui J.L. Austin, *Cum să faci lucruri cu vorbe* (How to Do Things with Words), Editura Paralela 45, Piteşti, 2003, precum şi a lucrării de sinteză a Annei Reboul şi Jacques Moeschler, *Pragmatica, azi. O nouă ştiință a comunicării*. Traducere din limba franceză: Liana Pop, Editura Echinox, Cluj, 2001.

NOTE

1. Cf. În special, Moeschler/Reboul, *passim*.

2. *Curs de lingvistică generală*. Publicat de Charles Bally şi Albert Sechehaye în colaborare cu Albert Riedlinger. Ediție critică de Tulio De Mauro. Traducere şi cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Editura Polirom, Iaşi, 1948, p. 44. Cf. şi încercarea lui Tulio De Mauro de a „ameliora" această tranşantă distincție, avută totuşi în vedere în pragmatică: „Era inevitabil ca […] exegeza tradițională să interpreteze distincția dintre *limbă* şi *vorbire* ca fiind distincția dintre două realități

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

separate şi opuse, dintre două „lucruri“ diferite (unul din societate, celălalt mai mult sau mai puţin din sufletul indivizilor); nu mai rămânea decât să i se reproşeze lui Saussure că este vinovat, în diferite moduri (de idealism după materialişti, de pozitivism grosolan după spiritualişti), de această separaţie“ (p. 333).

3. Citatul este dat după traducerea realizată de Paul Schweiger şi James E. Augerot.

4. *Op. cit.*, p. 36.

5. Moeschler/Reboul, p. 13–14.

6. Cf. Ducrot/Schaeffer, p. 157–162. De asemenea Cornelia Dragomir, *Teorii şi concepte în pragmatica lingvistică*, Ovidius University Pres, Constanţa, 2006, şi Daniela Sorea, *Pragmatics: some cognitive perspectives*, EUB, 2007.

7. Ducrot/Schaeffer, p. 505. „În încheierea ultimei sale conferinţe, se arată în Moeschler/Reboul, Austin, subliniază caracterul pragmatic al lucrărilor sale. Moartea sa va împiedica să le continue, dar teoria sa va fi larg preluată în anii care vor urma, iar succesorul său cel mai direct, filozoful american John Searle, îi va relua progamul […]“ (p. 55).

8. J.R. Searle, *Les actes de languge*, apud Cornelia Dragomir, *op. cit.*, p. 91. Cf. şi Daniela Sarea, *op. cit.*, p. 45.

9. Apud Cornelia Dragomir, *op. cit.*, p. 111.

10. Ducrot/Schraffer, p. 369–370.

11. *Ibidem*, p. 370–371. Tot aici se precizează că H.P. Grice a introdus noţiunea de „implicatură“ în seria de conferinţe din 1967, pe care le-a publicat în 1975 sub titlul *Logic and conversation*. De fapt, a fost vorba de anii 1957, 1968, 1969, iar conferinţele au fost ţinute la William James Lectures at Harward. Cf. şi Daniela Sorea, *op. cit.*, p. 81–99).

12. Ducrot/Schaeffer, p. 214–215.

13. *Ibidem*, p. 325. O privire de ansamblu la Daniela Sorea, *op. cit.*

14. Cf. Moeschler/Reboul, p. 83–84, Daniela Sorea, *op. cit.*, p. 102–105.

15. Ducrot/Schaeffer, p. 498–499.

16. Moeschler/Reboul, p. 7.

17. Menţionăm că în tradiţia inaugurată de Grice, dar şi de Austin, pragmatica a fost concepută ca o teorie a performanţei, opoziţia lingvistică/pragmatică conrespunzând opoziţiei competenţă/performanţă. De altfel, O. Ducrot va defini *pragmatica integrată* prin expresia *structuralism al discursului ideal*. *Ibidem*, p. 24, 75. Cf. şi Ducrot/Schaeffer, p. 162. Şi J.R. Searle susţinea că actele de limbaj aparţin competenţei.

18. *Probleme de lingvistică generală*, II, p. 68.

19. *Ibidem*.

20. Moeschler/Reboul, p. 292 şi passim. Cf şi Ducrot/Schaeffer, p. 240–241, 496; 474.

21. Moeschler/Reboul, p. 185–186, cf. şi 77.

22. *Ibidem*, p. 200–206.

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

23. *Ibidem,* p. 221.
24. *Ibidem*, p. 279.
25. *Ibidem*, p. 305.
26. *Ibidem*, p. 305–307, 401–402. În ce priveşte studiile în care Ducrot a elaborat teoria polifoniei enunţului ele sunt: *Analyse de textes et linguistique de l'énonciation*, în O. Ducrot et al., *Les Mots du discours*, Minuit, Paris, p. 7–56; *Le Dire et le dit*, Minuit, Paris, 1984 şi *L'Argumentation dans la langue*, Mardaga, Bruxelles, 1983, studiu elaborat împreună cu J.-C. Anscombre.
27. În *Modélisation du dialogue*, J. Moeschler propune, în condiţiile recunoaşterii naturii nonvericondiţionale a conectorilor în limbile naturale, sintagma *conectori pragmatici*, alături de alţi termeni ai altor pragmaticieni: *conectori semantici* şi *conectori pragmatici* (van Dijk), *conectori argumentativi* şi *operatori argumentativi* (Ducrot), *conectori discursivi* (Blakemore), *conectori interactivi* (Roulet), *mărci ale conexiunii* (Luscher) etc. Cf. Moeschler/Reboul, p. 163.

Bibliografie

1. AUSTIN J.L. *Cum să faci lucruri cu vorbe* (How to Do Things with Words), Editura Paralela 45, Piteşti, 2003.
2. ÉMILE BENVENISTE, *Probleme de lingvistică generală*. 2 vol. Traducere de Lucia Magdalena Dumitru, Editura Teora, Bucureşti, 2000.
3. NOAM CHOMSKY, *Aspecte ale teoriei sintaxei* (Aspects of the Theory of Syntaxe). Traducere de Paul Schweiger şi James E. Augerot.
4. CAMELIA DRAGOMIR, *Teorii şi concepte în pragmatica lingvistică*, Ovidius University Press, Constanţa, 2006.
5. OSWALD DUCROT, *Dire et ne pas dire*, Hermann, Paris, 1972.
6. OSWALD DUCROT, JEAN-MARIE SCHAEFFER, *Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului*. Traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vişan, Marina Păunescu, Editura Babel, Bucureşti, 1996.
7. JACQUES MOESCHLER, ANNE REBOUL, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică,* Editura Echinox, Cluj, 1999.
8. ANNE REBOUL, JACQUES MOESCHLER, *Pragmatica, azi. O nouă ştiinţă a comunicării*. Traducere din limba franceză: Liana Pop, Editura Echinox, Cluj, 2001.
9. FERDINAND DE SAUSSURE, *Curs de lingvistică generală*. Publicat de Charles Bally şi Albert Sechehaye în colaborare cu Albert Riedlinger. Ediţie critică de Tulio De Mauro. Traducere şi cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Editura Polirom, Iaşi, 1998.
10. J.R. SEARLE, *Les actes de langage*, Hermann, Paris, 1972.
11. DANIELA SOREA, *Pragmatics: some cognitive perspectives*, EUB, 2007.

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)

PRAGMATICS. HISTORICAL MARKS

(Summary)

The aim of this paper is to sum up the main theories and concepts regarding the pragmatics. The sources of the new disciplines are highlighted, starting with Ferdinand de Saussure (the dichotomy *langue/parole*) and Noam Chomsky (the dichotomy *competence/performance).*

The main theories that are presented are those related to J.L Austin`s contribution to *language acts*, concept subsequently developed from a *descriptive point of view* by J.R Searle; and by H.P Grice who introduces the so-called principle of cooperation and the notion *implicature.* Another orientation is the cognitivist one which is illustrated by D. Sperder`s and D. Wilson`s name and by the principle of pertinence.

From Europe, Emile Beneviste`s and Oswald Ducort`s theories were presented. Romanian linguists` contributions were also highlighted in the research about pragmatics (Sanda Golopen□ia, Maria Manoliu Manea, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Rodica Zafiu, Ariadna □tefănescu).

BDD-A13021 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:52:35 UTC)